

törvényes felhatalmazás keretében időnkint kibocsájtott miniszeri rendelet hirdeté ki.

IV. Az előadottak után úgy érzem, nem lehet kétséges, hogy a kamatkérdések törvénnyel való rendezése a gazdasági és jogélet elsődrendű követelése. Más problémák tekintetében még folyhatik a vita arról, hogy mi a helyesebb, célszerűbb: a törvény, amely határozott szavával rendet, nyugalmat teremt, ha talán sablonos megoldásaival sokszor fel is áldozza a bizonyosság kedvéért a konkrét igazságot, vagy a bírói gyakorlat, a szokásjog érzékeny, szertecsapongó, bizonytalanságot teremtő, de a konkrét tényállást hajlékonyabban fedő, az egyéni igazságot könnyebben megközelítő jurisdicciója. Kodifikáció vagy szokásjog, bizonyosság vagy igazság: ezek a jelszavak örökös harcaikat vívhatják a jogélet egyéb vidékein. De ha van *terrenum*, ahol a közigazság és az egyén igaza, az átlagszükséglet és a konkrét hiány kielégítése egyaránt csupán az egységes szabályozás a szilárd és nyugodt jogbizonyosság eredményeként jelentkezhetik — úgy nyilvánvalóan a kamatkérdések komplexuma ez.

Dr. Varannai István.

Richesse oblige.

A XX. század jogtörténetének tanúsága szerint a vagyon szerepe a magánjogban nagy átalakuláson ment keresztül. A klasszikus jog és régebbi magánjogunk is operál ugyan a vagyon fogalmával különösen, midőn speciális vagyonjogi kérdések elbírálása merül fel, pl. a *peculium*, különvagyon, ágivagyon, csődvagyon esetében, azonban a kötelmi jogban a vagyon kérdések rendszerint a legvégére, a behajtási eljárásra maradtak fenn.

Az alábbiakban a vagyonnak egy szembevetendő *positio változására* akarunk rámutatni, arra a jelenségre, hogy a vagyon az utolsó felvonásbeli szerepéből folyton előbbre kerül és már a kötelelem keletkezésénél, de különösen a kötelelem tárgyának meghatározásánál mindig nagyobb és nagyobb szerepet játszik. Ebben a vonatkozásban sokszor oly döntő tényálladási elem, hogy bizonyos esetekben — persze egyéb tényállás mellett — kötelezettség csak akkor keletkezik, ha a fél egyuttal vagyonnal is bír. Viszont a kötelezett fél vagyoni viszonyainak változása a kötelelem tárgyának változását: emelését vagy

esökkentését, tehát e címen esetleg a kötelezettség teljes megszűnését vonja maga után.

Dr. *Meszlény* a kielégítés nézőpontjából vizsgálja a vagyon természetét és felállítja a saját terheiért szavatoló vagyon és az idegen tartozásért kereskedő vagyon fő kategóriáit. A mi szemléletünk ezek mellett a vagyonnak egy újabb tulajdonságát véli felismerni: a vagyon kötelező erejét.

Főleg a családjogi természetű köteleknek van a vagyonnak jelentős szerepe. A Gy. t. 16. §-a szerint a kiskorú tartására elsősorban annak *vagyonu-jövedelme* fordítandó s csak ha ez nincs, áll be a szülő tartási s nevelési kötelezettsége. Ugyanezt mondja ki a H. T. 95. §-a, midőn a bírónak az ideiglenes intézkedésekre nézve ad utasítást. A törvényes gyermek csak akkor köteles nagyszülőjét eltartani, ha az *vagyontalan* és keresetképtelen (C. I. G. 395/1898). A törvénytelen gyermek tartásdíja a természetes atya *vagyoni viszonyainak* figyelembevételével állapítandó meg. A házassági perben kért ideiglenes nőtartásdíj megállapításánál a házastársak *vagyoni viszonyai* az irányadók és a férj a tartás alól teljesen fel is menthető, ha vagyontalan (H. T. 102. §-a), a járásbírósi tartásperben viszont a nő vagyona csak figyelembe veendő, de a férj a tartás alól nem menthető fel azon a címen, hogy a nő vagyonos. A végleges nő-tartásdíjat a H. T. 90. §-a értelmében a *férj vagyoni helyzete* szerint szabják ki s a tartás fölemelhető, ha a vagyoni helyzet időközben megjavult. (H. T. 91. §.) Az özvegyi jognál az illető lakás, tartás és ruházat megállapításakor a *nő vagyoni viszonyai* az irányadók.

A sajtótörvény szerint a nem vagyoni kárért járó elégtétel összegét a bíróság a felek *vagyoni viszonyainak* is figyelembevételével állapítja meg (1914 : XIV. t.-c. 39. §), ami szabály a nem sajtó útján elkövetett rágalmozás, becsületsértés stb. esetében követelhető kártérítés (1914: XLI. t.-c. 28. §) megállapításánál is.

A 84. sz. telj. ii. döntvény második bekezdése értelmében a bíró a vétkesség nélkül való felelősséget megállapíthatja az üzem vagy foglalkozás *terjedelme* alapján, ami alatt nyilván nem az elfoglalt négyzetméterek számát, hanem a vállalat vagyoni viszonyait kell értenünk.

A polgári törvénykönyv tervezete szerint (b. sz. 1489. §) a jogellenes, de véletlenül okozott kárt annyiban köteles a kártevő megtéríteni, amennyiben ezt a fennforgó körülményekre, különösen az érdekelt felek *vagyoni viszonyaira* való tekintettel a méltányosság meg-

Kívánja. Ez a szabály már a birói gyakorlatba is átment. (Kuria P. VI. 6645/1924. M. j. dtár XVIII. 75.)

Az aranyban teljesítendő fizetések tárgyában kiadott 950/923. M. E. rendelet 2. §-a szerint a tartozás leszállításának van helye, ha — többek között — az adós *vagyoni viszonyaira való* tekintettel a rendelet szerint való teljesítés méltánytalan lenne.

A korábbi birói gyakorlat szerint gazdasági lehetetlenülés különösen a háboru alatt és után létrejött kötéseknel csak akkor forgott fenn, ha a teljesítés az adós *vagyoni romlását* idézné elő.

A valorizációs törvényjavaslat 11. §-a szerint jogában áll a bíróságnak a gazdasági lehetetlenülés megállapítása helyett a pénztartozást átértékelni, amennyiben azt a felek *vagyoni helyzetére* figyelemmel célravezetőnek találja.

Ugyancsak e javaslat szerint (10. §.) a valorizációs összeg meghatározásánál különösen figyelembe kell venni mind a két félnek, különösen az adósnak *vagyoni helyzetét* és a pénz értékesökkenéséből eredő hátrányt a felek között lehetőleg úgy kell megosztani, hogy egyik fél *vagyoni romlását* se okozza.

Végül a nyugdíjvalorizációnál a javaslat szerint (19. §.) az az arány lesz az irányadó, amelyben a megnyitó mérlegben feltüntetett saját *vagyon* és nyugdíjalap-összeg az 1914 július 1. előtti utolsó mérlegben szereplő saját *vagyonhoz* és nyugdíjalapösszeghez áll.

II. De vajjon minek köszönhető, hogy a vagyon ilyen döntően befolyásoló tényező lett a kötelmi jogban, amely meglehetősen szigorú alapelvek szerint épült fel és működött hosszú századokon keresztül?

A felsorolt legtöbb esetben a méltányosságra történik kifejezett, vagy hallgatóságos utalás, ami ebben a vonatkozásban az emberiség egy régi problémájának megoldására célzó törekvést rejt magában. Az ember társadalmi és gazdasági életének u. i. szükségszerű következménye, hogy az egyik ember vagyonosabb, mint a másik. Amíg a vagyoni viszonyok nagyjában egyensúlyban vannak, nincs is ebből semmi veszedelem. Az aránytalan vagyoni eltolódások azonban a nemzetgazdaságtan tanításai szerint úgy társadalmi, mint gazdasági téren nagy bajok kuforrása. Érthető tehát, hogy a javak igazságosabb megosztása évezredek problémája az emberiségnek, mely probléma megoldásán vallásalapítók, filozófusok és nemzetgazdászok fáradoztak. A megoldást, minthogy a vagyon tulajdonjog formájában jelentkezik, a tulajdonjogon keresztül keresték. *Lujó Brentano* egy

érdekes tanulmányában (Zur Genealogie der Angriffe auf das Eigentum; Archiv für Soc. wissenschaft und Soc. politik XIX. 251) ismerteti azokat a szellemi mozgalmakat és törekvéseket, melyek ezt a kérdést megoldani igyekeztek.

A reformáció ideje alatt volt a fordulópont, mert addig csak vallási és erkölcsi alapon akartak a bajon segíteni. Így a zsidók közigazgatási intézkedéssel, az u. n. szombat- és az ünnepévvvel, amikor is nem volt szabad a földet művelni s ami magától nőtt, az a szegényeket illette.

Az új testamentum is át meg át van szöve hasonló felfogású tanokkal és intelmekkel: „ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön“ — „ha valakinek sok adott, sokat követelnek tőle“. (Luk. XII. 48.), majd később az egyházatyák a tulajdonjog legfőbb sajátságát, a szabad használatot vonják kétségbe, mint pl. Sz. Basilius: „Az éhesé a kenyér, amit birsz, a meztelené a köpeny, a mit őrizel, a szükölködőé az ezüst, amit rejtgetsz. Azért okozól oly sok embernek joggalanságot, akiken segíthetnél“. A középkori franciskánusok pedig egyenesen a javaknak a szegények közötti szétosztását követelik és mindenféle birtoklást, különösen a pénzt tiltják: valószínű koldusszegénységet akarnak. Ezen valláserkölcsei eszméknek aszketizmus az alapjuk s így egy negatív kommunizmus fogalma alá sorozhatók.

A reformáció után megváltoztak a viszonyok és más nézetek keletkeztek a vagyoni aránytalanságok megszüntetésének kérdésében is. A középkor végén u. i. az igények alaposan megnőttek, miknek kielégítésére természetesen a legmegfelelőbb az egyéni tulajdon volt. A nagy reformátorok, Luther és Kálvin nyíltan a magántulajdon híveinek vallották magukat és ez a nézet még a francia forradalomban is uralkodó volt, mert hisz annak tanítómestere, Rousseau, a tulajdonjogot a polgári jogok legszebbikének tartja és az emberi jogok deklarációjának 17. §-a is azt nyilatkoztatja ki, hogy: „A tulajdonjog sértethetetlen és szent jog“. Az egyházi és világi nagybirtokok forradalmi konfiskálása sem szociális, hanem politikai lépés volt, sőt a feudális jogok eltörlésénél is óvatosan különböztették a szuverénitási jog és birtokjog között.

Saint-Simon-nal indul meg a támadás a tulajdonjog ellen, mely aztán a kollektivista, kommunista, sőt anarchista tanokban kulminál. Minthogy ez utóbbi tanok — különösen a pozitív kommunizmus — a mai jog-

rendszerünk teljes félretételét követeli, azokkal a jog szemponjából nem kell foglalkoznunk.

A mai jogrendszer keretén belül azonban számos eszme merült fel a kiáltó vagyoni aránytalanságok megszüntetésére. Ogilvie a nagy adókban, Stuart Mill a jövedelem egy részének állami lefoglalásában, H. Spencer pedig a földtulajdon nacionalizálásban látja a megváltó gyógyszert. A német u. n. államszocialisták, élükön Adolf Wagnerrel, a vagyonhalmozás szándékos és tervszerű megakadályozását követelik. (Finanzwiss. u. Staatssozialismus 718.) Ugyanez a célja az angol Fabian society-nek is.

A legtudatosabban azonban a francia szolidaristák foglalkoztak e kérdéssel, az ő elméletüknek alapvető problémája a gazdasági igazságosság. (la justice sociale) megvalósítása. Apostoluk Leon Bourgeois, a Philosophie de la Solidarite-ben azt tanítja, hogy az igazságnak el kell vennie egyesektől azt, amit — vak testvére — a Szerenese nekik, mint felesleget adott és másoknak kell azt juttatni, akiket az jogosan megillet. Az egész elmélet abból a Comte-i tételből indul ki, hogy mindannyian a társadalom iránti különféle kötelezettségekkel terhelve jöttünk e világra. Hogy mik ezek a kötelezettségek, mi a tartalmuk és kivel szemben terhelnek minket, azt a szolidaristák szerint a törvény határozza meg. Ők csak az alapelveket adják, amik abban a képben sűrűsödnek össze, hogy a társadalom a kölcsönösségen alapuló biztosító társaság, amelyben a jó és a balsors közösen viselendő. Ők hangoztatják, hogy a modern tulajdonnak szociális funkciói vannak a régi egyéni önző dominium ex jure quiritummal szemben. A szolidarista tannak ez a legerősebb érintkezési pontja a tételes magánjoggal. (Gide és Rist: Geschichte d. volkswirtschaftliche Lehrmeinungen. 643—671.)

A richesse oblige francia szokásmondásból pedig, mely eddig csak morális kötelesség volt, mert mindenki lelkiismerete szerint önmaga bírálta el, hogy mivel tartozik vagyonánál fogva embertársaival szemben, — így lesz az idők folyamán mindig szigorubb és mindig terhesebb kötelezettséget megalapító *jogi norma*.

Ifj. Dr. Nagy Dezső.

(Folytatjuk.)